

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

ÖLMEZ OTU ROMANI VE BİR MİTİN ÇÖKÜŞÜ

Araştırma sorusu: Yaşar Kemal'in Ölmez Otu romanında kahraman miti yaratmanın özgür irade ve yazgı çatışmasına etkisi nasıl ele alınmıştır?

Sözcük Sayısı: 3724

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	2
2. BİR MİTİN DOĞUŞU, GÜÇLENMESİ VE ÇÖKÜŞÜ.....	4
2.1. MİTİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GÜÇLENMESİ.....	4
2.2. BİR MİTİN SIRADANLAŞMASI VE ÇÖKÜŞÜ.....	6
3. YAZGI, DİRENİŞ VE ÖZGÜR İRADE.....	9
3.1. ÖLMEZ OTU ROMANINDA ANADOLU İNSANININ YAZGI-ÖZGÜR İRADE ÇATIŞMASI VE DİRENİŞ.....	9
3.2. KARAKTERLER VE DOĞA ÜZERİNDEN YAZGI-ÖZGÜR İRADE ÇATIŞMASI.....	12
3.3. EFSANE, HALK ANLATILARI VE YAZGI İNANCI.....	13
4. SONUÇ	14
5. KAYNAKÇA.....	17

1. Giriş

Yaşar Kemal, Türk edebiyatında özellikle 1950 sonrasında güçlenen toplumcu-gerçekçi roman anlayışının en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Yazarın eserlerinde, özellikle kendi doğup büyüdüğü Çukurova ve çevresi uzamındaki kişiler ve coğrafya realist bir gözle anlatılmış, halk efsanelerinden ve halk anlatılarından faydalanılmıştır. Yaşar Kemal'in eserlerinde daha çok Adana ve Çukurova yöresindeki köy hayatı, köylünün sorunları, köydeki sömürü düzeni, yanlış(batıl) inançlar ve gelenekler, ağılık düzeni ve eşkıyalık konuları, Anadolu efsaneleri, mitler ve yerel efsanelerden de faydalanılarak anlatılmıştır. Eserlerinde toplumcu yaklaşımın yanında güçlü bir kültürel altyapı da görülür. Yazar, köylüye farklı bir bakış açısından bakar. *“Anadoluculuk fikrini ve Cumhuriyet'in kazanımlarını benimsemekle birlikte tavrını ‘temel değer’ olarak gördüğü halktan, sıradan insanlardan yana koyar. Onun Anadoluculuk çerçevesi ile sınırlı ulusçuluk anlayışının temelinde ırk,dil ve din birliği yerine zengin folkloru, dil ve kültür zenginliğiyle geniş halk kitlesi vardır. (Gündüz, 309)”*

İnce Memed ve Teneke gibi tanınmış iki romandan sonra Dağın Öte Yüzü üçlemesini kaleme alınmıştır. Dağın Öte Yüzü üçlemesi, *“Yalak Köylülerinin Çukurova'da pamuk toplayarak hayatlarını sürdürme çabaları, günlük hayatları ve yaşam mücadelelerinin, psikolojik derinliklerinin de ele alındığı, yer yer olağanüstü motiflerle süslü bir nehir romandır. (Onural, 313)”*

Bu tez çalışmasında Yaşar Kemal'in nehir romanlarından biri olan Dağın Öte Yüzü üçlemesinin son romanı Ölmez Otu'nda köyün inanç ve mitleri, bunların süreç içinde değişim ve çöküşü, eğitimden uzak kitlelerin kader kavramına yüklediği aşırı anlam ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır. İncelememizdeki odak kişi Memet Taşbaş, köylülerin ifade biçimiyle Taşbaşoğlu'dur. İlk ve ikinci romanlardaki olaylar ve kahramanlar Ölmez Otu romanıyla doğrudan ilişkili olduğu için bu iki romandaki “Ermiş Taşbaşoğlu” mitinin doğuşu ve güçlenmesi, Ölmez Otu'nda ise bu mitin çöküşü aktarılacaktır. Ölmez Otu romanında Yalak

köyü insanların gücü, doğa ve inanç kavramları insanların gündelik hayatlarındaki etkileriyle canlı bir biçimde incelenmiş, bir taraftan da Taşbaşıoğlu karakterinin dönüşümü de çevresindeki insanların gözünden aktarılmıştır. “*Yaşar Kemal, bir Türk köylüsünde de bir Shakespeare kişinin yaşayabileceğini gösteriyor bu romanıyla. Gücü, yaşantısına bağlılığından geliyor. (Naci, 369)*” Eserde yoksulluk, çaresizlik ve eğitimsizlik gibi sebeplerden dolayı doğaüstü bir güce inanma ve yaşanabilecek olumsuzlukları bu kişi sayesinde kendilerinden uzak tutma çabası incelenecektir.

Tezin birinci bölümünde Taşbaşıoğlu mitinin Yalak köyü insanları tarafından önce yükseltilmesi ardından kişi Taşbaşıoğlu ile ermiş Taşbaşıoğlu kimliklerinin birbirinden ayrılması, Taşbaşıoğlu mitinin Muhtar Sefer eliyle insanlaşıp sıradanlaşması son olarak da Taşbaşıoğlu’nun dövülmesi ve hırsızlık vakasıyla Taşbaşıoğlu mitinin yok olması incelenecektir. Yer Demir Gök Bakır’ da ortaya çıkan, Ölmez Otu romanı boyunca da güçlenen ermişlik miti sadece bitmekle kalmayıp bir insan eliyle öldürülen Taşbaş herhangi bir insan durumuna getirilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde ise yazgı, özgür irade ve direniş kavramları etrafında Ölmez Otu romanı incelenecektir. Roman kişilerinin, özellikle Taşbaşıoğlu’nun üzerinden kaderi kabullenme ve kadere direnme çabası detaylı bir biçimde işlenecektir. Ağalık düzeni ve otoritenin sosyal ilişkiler üzerinde belirleyiciliği bu sosyal ilişkiler içerisindeki insanın yazgısıyla mücadelesi incelenecektir. Doğa ve inançların etkisinin yazgı kavramıyla bağ kurulmaya çalışılacaktır.

Bu tez çalışmasında, Yaşar Kemal’in Ölmez Otu adlı romanında bir mitin önce değersizleşip sonra çöküşü süreçlerinin nasıl ele alındığı ortaya konulmuştur. Yapılan incelemede doğa karşısında etkisiz kalan, beslenme ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlara ulaşamayan, eğitimsizlik sebebiyle çevresindeki olayları açıklayamayan köylülerin bir mit

yaratması ve bu mite ihtiyaç kalmadığında kendi yarattıkları miti yıkmaları süreci aktarılacaktır.

2. Bir Mitin Doğuşu, Güçlenmesi ve Çöküşü

2.1. Mitin Ortaya Çıkışı ve Güçlenmesi

Ölmez Otu romanındaki olaylar ve kişiler serinin ilk iki romanıyla doğrudan bağlantılıdır. Taşbaşoğlu mitinin nasıl ortaya çıktığını anlayabilmek için ilk iki romana bakılmalıdır. Birinci roman Orta Direk'te Çukurova'nın arka taraflarında kalan yoksul Yalak köyü insanların Çukurova'ya çalışmak için gitme süreci ve giderken yaşadıkları doğa ile mücadele ve zorluklar anlatılır. Meryemce, Koca Halil, Elif, Uzunca Ali ve çocukları tek at ile bu uzun yolculuğa çıkar. Yolda yağmur bastırır ve Koca Halil hastalanır. Elleriindeki tek at da ölür. Çukurova'ya vardıklarında Muhtar en verimsiz toprakları Yalak köylülerine verir. Bu yüzden köylüler çok büyük bir maddi sıkıntıya girer.

Üçlemenin ikinci romanı olan Yer Demir Gök Bakır'da ırgatlık(ücretli çalışan köylü) yapmak için yola çıkan köylülerin çaresiz kalmaları ve bu çaresizliği aşmak için bir mit yaratmaları anlatılır. Yaşar Kemal bu iki romanda bir mitin, efsanenin ve ermişlerin nasıl ve hangi şartlarda ortaya çıktığını anlatmıştır. Düğümün çözümünü yani bu mitin çöküşünü ise üçlemenin son romanında yani Ölmez Otu'na bırakılmıştır.

Yaşar Kemal'in Anadolu insanının toplumsal baskılar, ekonomik yoksulluk, geleneksel inanç kalıpları ve kader anlayışıyla ilişkisini nasıl yorumladığı daha belirgin bir hâl alır. Ölmez Otu'nda özellikle Toros köylerindeki insanların yaşamını belirleyen “yazgı” (kader) ile bireyin kendi seçimleri üzerinden şekillenen “özgür irade” arasındaki zıtlık anlatılır. Yaşar Kemal'in romanlarında kader, çoğu zaman dışsal bir zorunluluk olarak değil, toplumsal yapı tarafından yeniden üretilen bir inanç sistemidir. Köylülerin yaşamı, doğanın döngüsü, ağılık düzeni, ekonomik yoksulluk, geleneksel normlar ve daha önemlisi

“kaderciliğin kültürel kodları” ile çevrelenmiştir. Buna rağmen birey bazen bu kaderi kırmaya, kendi hayatına yön vermeye çalışır. İşte Ölmez Otu’nda tam da bu çatışma görünür hâle gelir.

Dağın Öte Yüzü serisinin üçüncü romanı olan Ölmez Otu’nda Uzunca Ali (Meryemce’nin oğlu) köy muhtarı Sefer ve Memidik öne çıkmaktadır. Eser üç ana olay etrafında paralel biçimde şekillenir: Birinci olay Memidik ile Sefer’in çatışması, ikinci olay Uzunca Ali’nin çalışmaya gitmesi ve Meryemce’nin öldürülmesi, üçüncü olay ise Taşbaşoğlu mitinin önce güçlenmesi romanın ikinci yarısında ise çökmesidir.

Eserin odak kişilerinden biri olan Taşbaşoğlu, serinin ilk romanında bir köylü olarak karşımıza çıkar. İkinci roman olan “Yer Demir Gök Bakır”da ermiş bir kişi olmaya başlayan Taşbaşoğlu, köylüler tarafından umutla beklenmektedir. Kıtlığın gelmesiyle yüceltilir. Başta kendisi de bu batıl inançlara karşı çıksa da o da kendini inandırır. Ancak jandarma tarafından tutuklanır. Serinin üçüncü romanında tekrar bolluk gelmiştir. Taşbaşoğlu köye döner. Uzunca Ali’nin ağzından Taşbaşoğlu’na duyulan saygı şu sözlerle aktarılır: “*Taşbaş’ı beklerim. Oturmuş burada ermiş Efendimizin yolunu gözlerim. Belki yolu buraya düşer de, şu fıkara halimizi görür de, yüreği acır da bize bir imdat eyler. (Kemal, 27)*” Taşbaşoğlu’nun kişiliği köylülerin gözünde efsaneleşmiştir. “*O Kırklar var ya, hepsi de yeşil urba giyiyorlarmış, parıl parıl... Elleri, yüzleri, saçları, ayakları da som yeşil olurmuş Kırkların. (Kemal, 38)*” “*Tekeç dağının başında her gece, her gece yedi top ışık yanıyormuş ki, şu kavak var ya, onun boyunun üçmisli... Hem de som yeşil, yeşil ışık. Ya, nenem söyledi, dedi Ummahan övünerek. (Kemal, 39)*”

2.2. Bir Mitin Sıradanlaşması ve Çöküşü

Romanın ilk yarısında Taşbaşoğlu'nun köylülerin gözündeki yeri hala güçlüdür. Uzunca Ali'nin ağzından Taşbaş için “Kardaş” ifadesinin çıkması üzerine Elif tepki gösterir. “ ‘Ağzını düzgün aç ali’ diye gürlledi. ‘Efendimiz de ona. Bir zamanlar seninle arkadaşlık etmişse ne olmuş. O ermiş bir kişi, sen beni ademsin. Böyle yapmasan, Taşbaş Efendimize yalvarsan, biz varıncaya kadar Meryemce Anayı kanadının altına alır, mağarasına da götürürdü. Amma senin şu alafetsiz ağzın hiç durur mu? Taşbaş kardaşım da Taşbaş kardaşım! O senin kardaşın değil, o bizim Efendimiz.’ (Kemal, 128)” Taşbaşoğlu'na sadece Yalak köylüleri değil, çevre köylülerden de ilgi vardır. “Bahar gelmiş. Taşbaşoğlu ne yapsın, köylüler azıttıkça azıtmışlar, yakın uzak köylerden de duymuşlar ermişi, gelen gelene. Hastalar, dindarlar, görmeye gelenler. Yerlicik köyü dolup taşmaya, Taşbaşoğlu gene korkmaya başlamış. Hem kaçak, hem yeniden ermiş. Yüzbaşı bir duyarsa... Peygamber olsa da Yüzbaşının elinden kurtuluş yok. (Kemal, 227)”

Ancak insanlar onun ermişliğine inançlarını yitirmiştir. Gerçek Taşbaş'ın Kırklar Dağı'na göçtüğüne inanırlar. Eserin odak kişilerinden olan Meryemce'nin ağzından Taşbaşoğlu için şu sözler dökülür “Horoz yerine zıkkımın kökünü ye it soyu. O Taşbaşoğlu olacak ermişler domuzu da horoz yerine zıkkımın kökünü yesin. Ağının hasını. Senin kayınbaban da, periler boku da kuştüyü yastıkta uyuyacağına gübreliğe koysun da başını uyusun. Senin gibi it soyunu kocaman bir peri boku da güvey alırsa, işte böyle olur. Bir daha, bir daha elime geçersen sümüklü domuz! Bir daha... (Kemal, 224)” Muhtar Sefer Vicikvicik'i parayla tutarak pamuk tarlasında Taşbaş'a hakaret ettirir. “Ulan ibne, diye bağırdı, Taşbaş donuna Girmişsin. Hiç de Taşbaş'a benzemezsin. Taşbaş olsan ne olur ulan ibne? Bak, ermiş bir kişiysen beni burada dondursana. Çont etsene beni haydi. Öldür, öldür beni haydi... (Kemal, 247)” Sadece Muhtar Sefer ve köylüler değil o bölgenin imamı olan Kel Aşık da Taşbaşoğlu'na saygısını yitirmiştir. “Yağmur geliyor. Yağmur gelirse, bir yağmur daha bizim

için ölüm olur. Haydi kalkın ayağa da bir yağmursuzluk duası edelim. Kalkın ayağa, diye bir daha var gücüyle bağırdı. Ceyhanın kıyısına yürüyün. Herkes yerden bir taş parçası, bir de kesek alsın. Düş önüme Gömleksiz. Sen de kalk ayağa, ermiş tasviri. (Kemal, 249)” Karpuz hırsızlığından sonra Gömleksizoğlu da Taşbaş’la alay eder. “ ‘Evliya ’ya bakın,’ dedi. ‘Karpuz hırsızlığından geliyor. Elin adamı gece hırsızlar, bizim evliya gündüz... Ulan evliyalar başı, kapkara kesilmiş, bitmişsin. Ulan evliyalar başı... Ahır zaman evliyası kimdir?’ (Kemal, 287)”

Yaşanan her şeye rağmen Taşbaş’ın karısı, Ümmühan, Hasan ve Fatmaca gibi kişiler onun ermiş olduğuna hala inanırlar. “*Seni candarmalar götürmeden yedi yıllık kötürüm kızımın başına elini bir sürdün dirilip kalkıverdi ayağa. İşte kendi burada. Seni candarmalar alıp götürünce, aynı gün gene düştü yataklara. Büyü bozuldu. (Kemal, 256)”* Taşbaşoğlu da Fatmaca ile yaşadığı olaydan sonra kendi ermişliğine inanır. “*Allahım, diye başladı, şu ıssız gecede beni iyi duy. Ben seni çok sınadım. Ermiş miyim, değil miyim, kendimi çok sınadım. Ermiş olduğumu bir iyice anladım. Sen beni hastalara derman, yoksullara umut, güçsüzlere güç olarak gönderdin, elçin olaraktan. Bana büyük ödevler verdin. Ben de verdiğin ödevlerden kaçınca sen de başıma olmadık işler açtın. İyi yaptın. Aklımı başıma topladım ama iş işten geçti. İnsanlar bana asi oldular. Sana, hem de bana. Bir tek bu Fatmaca Bacı kaldı. Benim ben olduğuma inanan. (Kemal, 257)”* Kendisi de bu ermişlik meselesinden kaynaklanan olaylardan bıkmıştır. “*Vursunlar da kurtulayım, diyordu durmadan. Keşki vursa da kurtulsam. Canımdan bezdim. Ermişlik batsın, hem de yerin yedi kat dibine. Geçimimden oldum, insanlığımdan oldum. Rezil oldum. Vursa da... Keşki vursa... (Kemal, 286)”*

Taşbaşoğlu köylüler tarafından dövülür. Taşbaş’ı dövdüren Muhtar Sefer onunla alay etme fırsatı bulur. “*Eeee, Taşbaşzadem, dedi kinle, ben sana demedim miydi bu kış? Demedim mi ki bu köylü insana böyle yapar? İşine gelince başına taç eder geçirir, ermiş yapar, peygamber yapar, işi bitince de vurur götüne tekmeyi işte böyle rezil rüsvay yapar. Ermiş kardaşım, daha*

yeni başlıyor senin belan... (Kemal, 289)'' Dayak yeme durumu mitin çöktüğünün göstergesidir.

Muhtar Sefer, Taşbaş'ın rezil olmasıyla yetinmez onu Memidik'e öldürtür. Öldükten sonra da Taşbaş'ın karısı onun yüce bir kişi olduğuna inanır. “ ‘Ermişim, evliyam, Kırklara karışmışım, karınları yemedi seni, çekemediler ermişliğini, işte bu hale getirdiler seni...’ diye durmadan, kesik kesik konuşuyor, ağlıyor, arada bir de çığlıklarını ucsuz bucaksız Çukurovanın toprağına salıveriyordu. (Kemal, 342)'' Daha önce Taşbaş'ı “ermiş tasviri” diye küçümseyen Kel Aşık da öldükten sonra onun ulu bir kişi olduğunu kabul eder. “Bu ölüyü yıkamak istemez, çünkü sudan çıktı, dedi bilgece. Bilgece kuruldu, iki elini göğsüne bastırdı. Bu ölü kefen istemez, üstünde giyitleri var. Bizde de kefen yok. Dudasını ben yaparım, namazını şimdi, şurada kılarız. Türbesini de şu karşı tepede yaparız. Zaten Taşbaşoğlu mezarında duracak değil. Bu gece Kırklar dağına çekilir gider. Bu ölü hiçbir şey istemez. (Kemal, 344)''

Eserin adı da bir mit barındırır. Ölmez otu, olayların yaşandığı Çukurova coğrafyasında, tıpkı ayrık otu gibi ölümsüz olduğuna inanılmış bir bitkidir. Yazar çocukluk yıllarında başından geçen bu olayı yine kendi hayat deneyiminden bu şekilde tanımlamıştır. “Çukurova'ya inmekte geç kaldığı için açlık ve sefalet çeken, bir yandan da Adil Efendi'ye borçlarını ödeyemedikleri için korku içinde olan köylüler üçlemenin son eseri olan Ölmez Otu'nda Çukurova'ya inip hayata tekrar tutunurlar. (Boztilki, 93)''

3. Yazgı, Direniş ve Özgür İrade

3.1. Ölmez Otu romanında Anadolu insanının yazgı-özgür irade çatışması ve direniş

Türk edebiyatının güçlü yazarlarında olan Yaşar Kemal, romanlarında Anadolu insanının doğayla, toplumla ve kendi iç dünyasıyla kurduğu karmaşık ilişkiyi destansı bir dil ile işlemiştir. Ölmez Otu romanı, yazarın Çukurova’da, bireyin yazgı karşısındaki konumunu ve özgür irade imkânlarını sorgulayan önemli eserlerinden biridir. Bu romanda Yaşar Kemal, Anadolu insanının kaderci dünya görüşü ile direnme ve seçme arzusunu iç içe geçirerek, basit bir “kadercilik” anlatısının ötesine geçen çok katmanlı bir yapı kurmuştur. Çalışmamın araştırma sorusuna yanıt aranırken romanda yazgının nasıl toplumsal, kültürel ve mitik bir yapı olarak kurulduğu; özgür iradenin ise bireysel bilinç, direnç ve ahlaki seçimler üzerinden nasıl görünür kılındığını incelenmiştir. İnceleme boyunca karakterler, anlatıcı tutumu, doğa betimlemeleri ve halk anlatılarıyla kurulan ilişki analiz edilmiştir.

Yazgıcılık, bireyin yaşadığı olayların önceden belirlenmiş olduğu, insanın kendi kaderi üzerinde sınırlı etkiye sahip olduğu düşüncesidir. Özellikle Anadolu köy toplumlarında, ekonomik ve sosyal koşulların zorunluluk hissi, kaderci bir hayat görüşünü güçlendirir. Ölmez Otu’ndaki kadercilik, yalnızca inanç boyutu ile değil, ekonomik, toplumsal ve kültürel bağlamla birlikte değerlendirilmelidir. Eserde ekonomik olarak en güçlü olan Muttalıp Bey kaderci değildir ve batıl inancı yoktur. “Yahu köylüler, bu devirde hiç ermiş olur mu? Yahu köylüler, İncirlik Hava üssünden kalkıp üstümüzden geçip giden jetleri görmez misiniz? Yahu köylüler, insanoğlu uzaya gitti, şimdi hiç ermiş olur mu? Yahu köylüler... (Kemal, 315)” Kendinden hem ekonomik hem de sosyal yönden daha güçlü biriyle karşılaşan Zalaca, Muttalıp Bey’i fazlaca över hatta onun üzerinden de bir mit yaratır. “Düşümde gördüm, dedi. Seni düşümde. Işıklar içindeydin. Dört yeşil kartal, yeşil ışıktan kanatları... Senin başının üstünde dolanıyordu. Birisi gelip kanadını senin başına sürüyor

gidiyor, sonra ötekisi geliyordu. Dört bir yana yeşil kıvılcımlar saçıyorlardı. Büyük bir şehire böyle girdiniz. Kartallardan en büyüğü geldi başına kondu. Yeşil, kıvılcım saçan kanatlarını çırpı. Bir kalabalık, bir kalabalık... Senin dört bir yanında... Adam tam sendin... Kalabalık çok sevinçliydi, el çırpıyorlardı. Kartalın yeşil kanatlarından yeşil kıvılcımlar saçılıyordu kalabalığın üstüne... (Kemal, 315)” Muttalip Bey Taşbaşoğlu’nun pamuk toplayamaması üzerine ermişliği ile alay eder. “Yahu ermişler başı, mademki bir ulu ermişsin sen, senin yeşil sarıklı görünmezleri çağıraydın da bir anda bütün tarlanın pamuğunu toplataydın! Ermişlik palavrayla olmaz ki... (Kemal, 318)”

Özgür irade, bireyin kendi kararlarını dışsal zorlamalardan bağımsız olarak verebilme kapasitesidir. Edebiyatta özgür irade, çoğu zaman karakterlerin seçimleri, isyanları, başkaldırıları ve içsel dönüşümleri üzerinden görünür hâle gelir. Ölmez Otu’nda, doğanın acımasız koşullarına ve yoksulluğa karşı koymaya çalışan karakterlerin içsel çatışmalarında belirginleşir.

Yaşar Kemal’in romanları, kader ve özgürlük temasının sürekli bir çatışma hâlinde olduğu bir gerçeklik sunar. Onun dünyasında kader, çoğu zaman toplumsal yapıların birey üzerindeki baskısının sembolüdür. Özgürlük ise çoğu zaman bireysel isyanın, hayal kurmanın, direnmenin ya da umudu ayakta tutmanın bir göstergesidir. Bu bağlamda Ölmez Otu, tam da bu iki unsuru en zengin biçimde ortaya koyan metinlerden biridir.

Romanda Taşbaşoğlu, Uzun Ali ve Meryemce direnişin temsilcileri olarak karşımıza çıkar.(Bolat 2006, sayfa 51) Taşbaşoğlu köylülerin kendini kutsal kabul etme çabasına direnç gösterir. Ancak bir zaman sonra felçliler, hastalar kapısının önünde sıra olur. En sonunda kendisi de ısrarlara dayanamaz ve insanlara dua okur. Yer Demir Gök Bakır’ da “Ben bu köylü için tırnağımı kesip de atmam. Kendi düşen ağlamaz. Bırak sarhoşu düşene kadar gitsin. Bu köylü benim dediğimi yapsaydı da Söğütlü gerçekte Muhtar’a karşı gelseydi de, Miralay’ın oğlunun o bitmez çiftliğine gitmeseydi, bu haller başına gelmezdi. Var git yoluna

Ali Kardaş, benden bu köye hayır yok. (Kemal, 151) ” sözleriyle insanların davranışlarının sonuçlarına katlanmaları gerektiğini, başa gelen olayların daha önce yapılan veya yapılmayan olaylardan kaynaklandığını açıkça ifade eder. Daha önce kendisine yere göğe sığdıramayan halk Ölmez Otu’nda onu aşağılar ve öldükten sonra onunla alay eder. Meryemce ise üç roman boyunca hem yoksulluğa hem muhtarın kötü tutumuna hem de Sefer’e karşı direnir. Ancak Meryemce de Sefer’in onu öldürtmesiyle yazgısına teslim olur.

Anadolu insanının yazgı algısı, tarihsel olarak doğayla iç içe yaşam, yoksulluk, feodal düzen ve inanç temelli mitik düşünceyle şekillenmiştir. Yazgı, çoğu zaman insanın denetimi dışında gelişen olayları kabullenmesini sağlayan bir düşünce biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Yaşar Kemal, Ölmez Otu’nda bu kaderci anlayışı koşulsuz bir kabullenme olarak değil, hayatta kalma stratejisi olarak ele almıştır. Romanda yazgı, bireyin doğduğu andan itibaren içine çekildiği bir toplumsal ağ gibidir. Toprak ağalığı düzeni, yoksulluk, kan davaları ve doğanın sert koşulları, insanın kaderini belirleyen unsurlar olarak sunulmuştur. Bu bağlamda yazgı, yalnızca metafizik bir kavram değil, toplumsal gerçekliğin kendisidir. Anadolu insanı için kader hem yaşanan olaydır hem de yaşanması beklenen olaydır.

Romanın en dikkat çekici yönlerinden biri, yazgının karşısına getirilen özgür irade düşüncesidir. Yaşar Kemal, Anadolu insanını yalnızca kaderine boyun eğen bir figür olarak çizmemiştir. Tam tersine, karakterlerin iç dünyalarında sürekli bir sorgulama ve huzursuzluk vardır. Bu huzursuzluk, özgür iradenin ilk işaretidir. Özgür irade, romanda çoğu zaman açık bir isyan şeklinde değil, küçük seçimler ve ahlaki tavırlar üzerinden ortaya çıkmıştır. Karakterlerin zulme sessiz kalmama çabası, haksızlığa karşı duydukları öfke ve insan onurunu koruma istekleri, yazgıya karşı geliştirilen bilinçli tavırlardır. Yaşar Kemal, bu duruşu yüceltirken romantize etmemiştir ve direnişin bedelini de açıkça göstermiştir. Taşbaşıoğlu çocuklarının ve karısının karpuz yiyememesi üzerine bir iç çatışma yaşar. “*Taşbaşıoğlu kendine yediremiyordu. Bir ermiş kişi hiç gider de karpuz hırsızlığı yapar mıydı? Evinin*

üstüne ışıklar yağan... Bu ışıkları da cümle alem görmüştü, yediden yetmiş kadar. Bütün Toros duymuştu. Ya karpuz tarlasında suçüstü yakalarlarsa? Yalak köyün üstüne ışık yağan ermişti, gidip de Kırk Ölmezler karışmış Çukurovada hırsızlık yaparken, hem de karpuz çalarken yakalandı, kıyameti koparmazlar mıydı? (Kemal, 284) ”

Roman boyunca özgür iradenin önündeki en büyük engel, toplumsal yapıdır. Feodal ilişkiler, ağalık düzeni ve yoksulluk bireyin seçim alanını daraltmıştır. Yaşar Kemal, bireyin kaderinin sadece ilahi olmadığını ve büyük ölçüde insan sayesinde belirlendiğini göstermiştir. Bu bağlamda kader, toplumsal adaletsizlikleri normalleştiren bir düşünceye dönüşmüştür. Özgür irade ise buna karşı bir dirençtir. Ancak bu diren çoğu zaman yalnızlık ve yenilgiyle sonuçlanmıştır. Yine de yazar, bunun ahlaki değerini vurgulamıştır.

3.2. Karakterler ve Doğa Üzerinden Yazgı–Özgür İrade Çatışması

Ölmez Otu’ndaki karakterler yazgı ve özgür irade çatışmasının somutlaştığı figürlerdir. Bu karakterler ne tamamen kadere inanır ne de bütünüyle özgürdür. Onlar bu iki seçenek arasında sıkışmış insanlardır. Bazı karakterler yazgıyı sorgulamadan kabul ederken, bazıları bu kabullenişe içten içe karşı çıkmıştır. Ancak özgür irade, romanda her zaman başarıya ulaşmamıştır. Bu durum, Yaşar Kemal’in gerçekçi anlatımının bir sonucudur. Özgür irade bir imkân olarak sunulmuş; fakat bu imkânın önünde ciddi toplumsal ve ekonomik engeller vardır.

Yaşar Kemal’in doğa betimlemeleri, yazgı kavramının anlaşılmasında merkezi bir rol oynamıştır. Doğa, romanda ne yalnızca bir arka plan ne de romantik bir unsur olarak kullanılmıştır. Aksine, doğa insan yazgısını belirleyen aktif bir güçtür. Yağmuru durdurmaya çalışırken Kel Aşık’ın ettiği dua, çaresiz kalan insanın inanca sarılışının örneğidir. “*Gidip Kırklar dağına Kırklar meclisinin başkanı seçilen... Akçadeniz üstünde çöl ovada yürür gibi yürüyen, cümle mahlukatı, kurdu kuşu, börtü böceği, yılanı çıyanı, karıncayı, atı eşeği,*

sırtları cereni ve de sığırcıkları ve de sansarları arkasına takmış, cümle mahlukatı sürüyen, dur deyince akarsuları bir sözüyle durduran, ölüme çare bulan, adı güzel Muhammedin el verdiği, tek mil meleklerin gelip kapısından elpençe divan durduğu, yeryüzünün yakışığı, kırk günlük yolda adını duyan hastaların iyileştiği, Pir Lokmanlar soyu, Sultanlar Sultanı, ermişler ermişi Taşbaş Efendimiz aşkına. Taşbaş Efendimiz aşkına... Aşkına... (Kemal, 252)”

Doğanın döngüsel yapısı, insan hayatının geçiciliğini ve kırılganlığını hatırlatmıştır. Ancak aynı zamanda doğa, yenilenmenin ve umudun da kaynağıdır. Bu ikili yapı, yazgı ve özgür irade çatışmasını derinleştirmiştir. İnsan, doğa karşısında güçsüzdür ancak doğayla uyum içinde yaşadığında var olma şansını artırmıştır. Yazar romanın bazı bölümlerinde insanın doğa karşısındaki çaresizliğini güçlü betimlemelerle aktarır. “*Yel azıttıkça azıttı. Kadınların başörtülerini, kimi alaçıkları, çadırları aldı götürdü. Ağaçların dallarını kırdı. Bir göl gibi durgun Ceyhan ırmağı dalgalandı, köpürdü. Dalgalar kıyıya yüklendiler. Esen yel bir su direğini aldı, yardan yukarı fıskırttı. Çukurova delirdi, uçtu. Harmanlar, saplar, pamuk öbekleri karmakarış... Her şey karman çorman. Tozdan bir karanlık, hiç kimse yanındakini göremiyor. Irgatlar oldukları yerde kalakaldılar. Hiç kimseden çıt çıkmadı. Herkes olduğu yere çöküverdi. (Kemal, 201)”* Bu da özgür iradenin sınırları içinde bir hareket alanı yaratmıştır.

3.3. Efsane, Halk Anlatıları ve Yazgı İnancı

Ölmez Otu’nda mitolojik unsurlar ve halk anlatıları, yazgı fikrinin kültürel köklerini açığa çıkarmıştır. Eserin yardımcı kişilerinden Kel Veli’nin ağzından Taşbaş şöyle efsaneleştirilir “*Yalımdan kurtlar gelip ayağına yüz sürüyorlar. Taşbaş Efendimiz çoban olmuş. Yalımdan kurtlar çobanı. Yüzlerce, binlerce yalım kesmiş kurt, karanlık gece içinde doldurmuşlar ovayı. Çobanları da Taşbaş Efendimiz... (Kemal, 228)”* Aynı bölümde Telli Karı, Mustafa, Molla Ahmet Taşbaş üzerine başka efsaneler anlatır. Efsaneler ve halk

inancıları, kaderin değıştirilemez olduğu düşüncesini onaylamıştır. Ancak Yaşar Kemal, bu anlatıları eleştirel bir görüşle sunmuştur.

Efsaneler, bir yandan insanı teselli ederken, diğerk yandan onu zayıflığa düşürebilir. Yazar, bu iki taraflı sonucu bilerek işlemiştir. Efsanelerin gücü, özgür iradenin önünde hem bir engel hem de bir anlam kaynağıdır. Bu durum, romanın anlamsal zenginliğini artırmıştır.

4. SONUÇ

Yaşar Kemal'in Ölmez Otu adlı romanında köydeki insanın doğa karşısındaki yetersizliği, yoksulluğu, ağılık düzeninin insanı çaresiz bırakışı gibi sebepler nedeniyle bu düzen içinde bir kurtarıcı arayan insanı ve insanın kendi yarattığı mite sırtını dönüşünü ele alır.

Tezde odak figürlerden Taşbaşıoğlu'nun durumu tezin 2. bölümünde detaylıca ve romandan örneklerle anlatılmıştır. 2. bölümün ilk kısmı olan "Mitin Ortaya Çıkışı ve Güçlenişi"nde Yer Demir Gök Bakır romanında ortaya çıkan Taşbaşıoğlu'nun ermiş olma miti Ölmez Otu'nda güçlenerek devam etmiştir. Hasan, Ummuhan, Gömleksizöğlü, Memidik, Fatmaca gibi roman kişileri, romanın son bölümüne kadar onun ermiş olduğuna inanmıştır. Tezin 2. bölümünün ikinci alt başlığında ise Muhtar Sefer'in köylülerin olduğu bir ortamda Vicikvicik'i kullanarak küfür ettirmesi ile başlayan mitin insanlaşması, bu sebeple ermiş Taşbaş ile insan Taşbaş'ın toplumun gözünde ayrılması ve Taşbaş'ın dövülmesi ile mitin çöküşü anlatılmıştır.

Tezin 3. bölümünde ise yazgı, özgür irade ve direniş kavramları etrafında odak kişilerin davranışları ele alınmıştır. Odak kişilerin etraflarında gelişen olaylara karşı tavır ve tutumları inançları sosyal çevre ve kültürün günlük hayatlarına etkileri aktarılmıştır.

Yaşar Kemal'in Ölmez Otu eseri, sıradan köylü insan yaşamını ve inançlarını işlemiştir. Yazar, hayali gerçeklik içerisinde köylüyü gerçekçi bir perspektiften güçlü ve uzun

betimlemelerle okuyucuya aktarmıştır. Yaşar Kemal'in anlatımı karakterleri aşağılayan yargılayıcı bir ses değildir. Anlatım, Anadolu insanının yazgı algısını anlayan ama onu değişmez kabul etmeyen bir konumdadır. Bu anlatım biçimi, romanın ideolojik dengesini sağlamıştır. Yazar kaderciliği eleştirirken Anadolu insanını küçümsememiştir. Özgür iradeyi savunurken de bireyi romantize etmemiştir. Bu denge, yazgı ve özgür irade çatışmasının inandırıcı ve etkileyici bir biçimde yapılandırılmasını sağlamıştır. *“Ölmez Otu’nda Yaşar Kemal, “insan” olarak bakıyor köylüye, ‘roman malzemesi’ olarak değil. Ve bunun için, o uzaktan bakılınca hep birbirlerine benzer görünen köylülerin hiç de birbirlerine benzemediklerini, öyle akla kara gibi şematik tasniflerle köylülerin anlatılamayacağını, hepsinin ayrı bir iç dünyası olduğunu, bireysiz olduğu söylenen köy topluluklarında unutulmaz bireysel dramların yaşanabileceğini ustaca gösteriyor. (Naci, 365)”*

Yaşar Kemal, Ölmez Otu romanında Anadolu insanının yazgı ve özgür irade çatışmasını son derece çok katmanlı bir biçimde yapılandırmıştır. Yazgıyı yalnızca metafizik bir kader anlayışı olarak değil, toplumsal ve kültürel bir gerçeklik olarak sunmuştur. Özgür iradeyi ise değişmez olarak değil, sınırlı ama anlamlı bir direnme alanı olarak ele almıştır. Roman, Anadolu insanını ne pasif bir figür ne de romantik bir kahraman olarak göstermiştir. Bu insan, yazgısıyla boğuşan, zaman zaman ona yenilen ama zaman zaman da onu sorgulayan bir figürdür.

Romanda yazgılarını kabul edemeyen ve bunu değiştirmeye çalışan Meryemce, Muhtar Sefer ve Memidik gibi kişiler ancak Taşbaş’la olan ilişkileri bağlamında değerlendirilmiştir.

Eserin odak kişisi olan Taşbaşoğlu, ilk iki romanda bir mit olarak doğuş ve güçlenme aşamalarını geçirirken bu eserde mitin insanlaşması, insanlaştığı için sıradanlaşması ve artık mite ihtiyaç duyulmadığı için mitin çöküşü aşamaları görülür. Eserde odak kişinin, insan Taşbaş ile ermiş Taşbaş arasında yaşadığı sosyolojik, ekonomik ve ruhsal bunalımlar görülür.

Geleneksel toplum yapısı içinde sıradan bir köylü olan Taşbaşoğlu, yoksulluk ve eğitimsizlik düzeni içinde umut ışığı olmuştur ve toplumun din ve mitolojiye ihtiyacı kalmadığında ise eski durumundan daha perişan bir hale düşmüştür.

Sonuç olarak Yaşar Kemal'in Ölmez Otu romanında, yazgı ile özgür irade arasındaki gerilimi, Anadolu insanının yaşam pratiği üzerinden sorgulayan; okuru kader, sorumluluk ve insan onuru üzerine düşünmeye davet ettiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

Kemal, Yaşar, Ölmez Otu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2023

Kemal, Yaşar, Yer Demir Gök Bakır, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2023

Çiftlikçi, Ramazan. “Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup”. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, 1993.

Arıkoğlu, Ülkü. “Yaşar Kemal’in Romanlarında Şahıslar Kadrosu”. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, 2004.

Yürek, Hasan. “Ermişlik ve Dağın Öte Yüzü Üçlemesi”. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. 2013:193-202.

Tanzimattan Günümüze Edebiyatçılar Ansiklopedisi Cilt 1. İstanbul: YKY, 2003.

Onural Ece, Yaşar Kemal’in Romanlarının Zihniyet, Yapı, Tema ve Anlatım Bakımlarından İncelenmesi (Yayınlanmamış doktora tezi), sf. 313-407

GÜNDÜZ Osman, “Cumhuriyet Dönemi: Roman 1960 Sonrası”, Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt 4, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2006.

Bolat, Hatice, Yaşar Kemal’in Romanlarında Sosyal İlişkiler Açısından Şahıs Kadrosu (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Elazığ 2006

Boztilki, Zeliha, Yaşar Kemal’in Romanlarında Semboller (Yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul 2021